

Jaso eta eman

Beltzean mintzo izeneko dokumentala ikusteko aukera izan dut Arrasaten. Dokumental horretan, Ameriketako 14 pertsonen haien hizkuntza komunitateari buruz egiten dute berba: kitxua, nasa, nahuatl, kaqchiquel, aimara, maputxe eta maia komunitateei buruz. Baina, euren egoeraz berba egiteaz aparte, zelan ikusten gaituzten eta euskararen herriari buruzko haien gogoetak oparitu dizkigute. Beste behin, argi utzi dute behatzaileak behatzen duen errealitatean ere eragiten duela.

Benetako energia darie hizkuntza indigena horietako kideei. Eta benetako energia txutea da horiek guri buruz esaten dituztenak entzutea. Dokumentala ikusten aritu ginen gehienon ahotan hunkitu aditza aditu izan nuen.

Dokumentala Garabide elkarteak apailatu du, baliabide gutxirekin. Baina hori ez da inondik ere oztopo kontatu behar dena interesgarri denean (ez da teknikan egon inongo arte-aren esentzia). Elkarte hori orain dela hamar urte sortutako gobernu kanpoko erakundea da, kooperazioan aritzen dena buru-belarri, kooperazio linguistikoa, hain zuzen ere.

Eta zer demontre da kooperazio linguistikoa edo, nahiago bada, hizkuntza-lankidetzatza? Kooperazioaren atzean, normalean, galdera hau egoten da: «Zenbat diru dugu emateko?». Garabidekoek horri buelta eman eta galdera hau pausatzen dute: «Zer esperientzia dugu trukatzeko?». Eta trukatzeko dugun esperientziatik euren zein aukeratu eta euskararen (euskaldunon!) biziberritze prozesua.

Esperientziak trukatzeko aritzeak aldatu egiten du kooperazioaren paradigma, nire ustez. Kooperazio tradizionalak 'eman' aditza du oinarri, ikuspuntu asistentziala bultzatzen

du, eman ahal diegun horretan oinarritzen da. Garabidekoen kooperazio paradigmatik, berriz, 'eman'-etik bezainbeste du 'jaso'-tik. Haien bizipenekin aberastu egiten dugu geure burua, eta emateak berak, kasu horretan, komunitate modura aberastu egiten gaituelakoan nago.

(Errigora kanpaina ere martxan jarri da ostera ere. Eta aurtengo leloa ere «Hartu eta eman» izan da, adierazgarria kointzidentzia. Porrotxi ere entzun diogu «Jaso eta eman, eman eta jaso, elkartasuna da hori» kanta).

Baina esperientziak trukatzeko, gure esperientzia ere eza-gutu behar dugu. Eta, horrela, Garabideko kideek, besteak beste, azken 50 urtetan euskara biziberritzearen alde egin diren lanak sintetizatu eta sistematizatu egin dituzte lau liburuxka dibulгатibotan (eta haiei lotutako lau dokumentaletan). Ahalegin intelektual eskertu gabea izan ohi da sintesia egitea, baina balio handia du (Galizia aldean, esate baterako, askok eskatu dizkirate liburuxkak behin baino gehiagotan).

Gurean ere balio du sintesi lanak, balio duenez. Urtetan pilatutako ezagutza ordenatu, sistematizatu, laburbildu eta era dibulгатibo batean itzuli egiten zaio jendarteari liburuxka horien bidez. Behar-beharrezkoa dugu hori, kultura soziolinguistikoaren zabalkundearen sinisten dugunontzako behinik behin.

Elefantea(k)

Jakinen aurreko zenbakian esaten nuen sarri gogoratzen gara etorkizunaz. Eta hala da. Horren seinale Patxi Saez Belokik www.erabili.eus agerkarian argitaratu duen artikulua: 'Euskararen elefantea ikusi'. Patxik hurrengo 30 urteetako euskalgintzaren zikloa zeharkatu behar duen estrategia marraztu eta zirriboratu gura izan du.

Izan ere, Joshua Fishman soziolinguistaren berba batzuetatik abiatu du bere analisisa: «Problema txikiez ardura zaitzke, problema nagusia ikusi gabe. Hori izango litzateke

zoologikora joan eta bakarrik zorriak ikustea, elefantea ikusi gabe». Eta Patxik euskararen elefantea hemen ikusten du:

Euskal Herriko gizarteak belaunaldi berriak euskalduntzen erabilitako diru guztiak eta egindako ahalegin guztiak zapuztu egiten ditu lan munduak. Horixe dugu, gaur-gaurkoz, euskararen berreskurapenean askok ikusten ez duten eta begi bistan dagoen *elefantea*. Horixe da, gaur-gaurkoz, euskarak duen problema nagusia.

Patxi Saezek artikulu nagusia prestatu eta hainbat euskaltzaleri eskatu dio haren gaineko iritzia. Momentuz 50 pertsonatik gorak eman dio erantzuna eta aspaldiko iritzi truke errespetuzko bezain dibergentea piztu da euskalgintzan. Eta, gainera, aldeak alde, ia erantzun dugun guztiok bat gatoz kontu batekin: ziklo bat amaitu da euskalgintzan eta euskararen biziberritzean. Eta ziklo berria amesten, zirriborratzen eta egiten hasi beharrean gaude. Astiro, baina tinko.

Hala ere, euskararen elefantearen diagnostikoan ez datoz bat erantzun dutenak. Gehienek ñabardura ohargarriak egin dizkiote Patxi Saezen planteamenduari. Iritziak iritzi, eta laburtzeko (eta, beraz, orokortzeko eta, beraz, hein batean, gezurra esateko) elefantea barik, elefanteak ikusi dituzte guztiek, edo Mikel Zalbideren berbetan esanda, arazoa multifaktoriala dela konturatu dira.

Diagnostikoan bat ez etortzeaz aparte, etorkizunean segitu beharreko lehentasunak (eta bigarrentasunak eta, seguruenik, azkentasunak) zehazten ere ez dira bat etorri artikulua jira-biran dantzan ibilitakoak. Etorkizuneko hariekin sokasaltoan estropezu ez egiteko proposatutako irtenbideak askotarikoak (eta, kasu batzuetan, kontrajarriak) dira. Hala ere, gehienak ari dira, nire ustez, dekretuen (edo legeen, edo behartzearen) eta kapital emozionalaren (edo sedukzioaren, edo erraztearen, edo motibazioaren) arteko dialektikan: batzuk batetik gertuago eta bestetuk bestetik. Ana Urkizak, kasurako, honako hau dio: «Baina, nago, hizkuntzak ez direla legez irabazten. Bai, zalantza gabe, zaintzen eta babesten. Baina ez, irabazten».

Eskertzekoa da, benetan, Patxi Saezek egin duen ahalegina, batez ere hainbat eta hainbat adituren iritziak batu eta txirikordatzeko egin duen ahalegina. Etorkizuneko sintesia oraindik egiteke dugu. Saiakera batzuk egin izan dira, kasurako, Jon Sarasuak *Hiztunpolisa* liburuan, *Argia*-ren *Larrun* hilabetekariaren 197. zenbakian (*Euskaigintza. Berritu ala hil*) edo Patxi Baztarrikak *Babeli gorazarre* liburuan (sokaren alde bietan egon daitezkeen iritziak plazaratuz). Eta Patxi Saezena bide horretan beste ekarpen bat izan da. Mamitsua, gainera.

Etorkizuneko sintesia

Mapa berriak tolestuta ei datoz oraingo garai nahasi hauetan. Eta, beraz, ematen du gaitzagoa dela etorkizuneko purrustak margotzea. Hala ere, ziurtasun txiki batzuk baditut pilatuta nire buruko ganbara pitzatuan. Ahaztu barik zalantzak ziurtasunak baino itzel handiagoak direla. Horregatik, galderekin hasiko naiz etorkizuneko sintesi hori harean egin nahian.

Zergatik lortu zuen arrakasta Negu Gorriak taldeak? Zergatik dute arrakasta Anarrik, edo Berri Txarrak bezalako taldeek? Euskaraz kantatzeagatik bakarrik ez dut uste. Zergatik izan zuen arrakasta ikastolen mugimenduak? Edo zergatik izaten ari dira arrakasta gaur egun galiziera hutsezko Semente eskolak? Ez dut uste klaseak euren hizkuntzan emateagatik bakarrik lortu dutenik arrakasta, beste zerbait ere egongo dela uste dut. Zergatik du bertsolaritzak arrakasta gurean? Errimak euskaraz, gaztelaniaz, frantsesez zein alemanez antzekoak izan daitezke, ez ala?

Nire ustez, horiek guztiek (eta irakurleak gura beste adibide gehitu dezake zerrendara, asko baitira) hiru elementu ederto batean jokatu dituztelako izan dute eta dute arrakasta: hizkuntza originaltasuna, berrikuntza eta komunitatearen parte hartzea. Lehenengoarekin ez naiz luzatuko, baina merezi du beste elementu biei mikroskopia lupekin xehe-xehe begiratzea. Izan ere, gure geroa marraztu (edo, behinik behin,

zirriborratu) eta koloreztatu dezaketen elementu ezinbestekoak dira, nire ustez.

Berritu, zaharberritu, berrizahartu. Hori behin eta berriro egitera behartuta gaude. Inork ez du fotokopiarik gura. Originalak bai. Ikasi egin beharko dugu erremixaren kulturatik, lizentzia libreen mugimendutik, DJen artetik. Sortu, aldatu, moldatu, eraldatu, eraberritu, nahastu, asmatu, apurtu, erreproduzitu. Hangoa hemengotu eta bertakoa hangotu. Izan ere, berritzea nahastea da, nahastea eta erabiltzea, kopiatzea alegia, urardotzea alegia. Kanpoan egiten denari adi egotea, punta-puntako joeretan azti, barrura ere begiratzea ahaztu barik. Orain arte ere horretan jardun dugu, baina jarraitu behar dugu iparra argi izaten. Eta bide horretan sakontzen.

Eta, horretarako, behar-beharrezkoa da bertako komunitatearekin aritzea, bertako jendearekin antolatu, bertako jendeari parte hartzeko bideak ematea, auzolanean jardutea, inplikatzeko eta arduratzeko. Entzun behar dugu, ulertu behar dugu eta, hortik abiatuta, ahal den neurrian, landu eta, zenbait kasutan, asmatu. Izan ere, gure buruak arduragabetu ditugu eta bada sasoi horretan ere alternatibak eraikitzeko, berriro ere gure praktikak politizatzen. Burujabe egiteko, alegia. Eta eredu edo adibide ederra izan dugu Bilbon orain dela gutxi antolatu den Alternatiben Herria: txikitik eragiten txikiek.

Baina nago hori ez dela nahikoa izango. Nago hori baino gehiago behar dugula. Nago gure praktika berri eta berritzailerik (edo zahar) horiek babestu, mimatu eta sendotuko dituen diskurtso propioa garatu ere garatu behar dugula. Horiatarako zuzmitzak han eta hemen barrundatu ahal ditugu, eta, diskurtso berri hori egiteko eta jendarteratzeko, aurretik aipatutako elementuak beharko ditugu, baina beste baterako utzi beharko dut diskurtso berri horren formulazioa (edo, xumeago jokatuta, diskurtsoaren zirriborratze konpultsiboa).

Hala ere, Topaguneak bultzatuta, iraganaren begirada kritikoa eta etorkizuneko ildoak proposatu dituzte hamar euskaltzale ezagunek. Eta, gehiago sakonduko ez badut ere,

honako berba hauek darabiltzate etorkizuneko diskurtsoak eta mezuak jendarteratzeko: bizikidetza, identitatea, berdintasuna, aniztasuna, erantzukizuna, justizia eta errespetua. Azken finean, hiztun komunitate emantzipatua sortzea dute helburu, eta, horretarako, arnagune politikoa sortu gura dute. Hau da, euskararen prozesua blindatu eta interes eta estrategia alderdikoitik ateratzea. Agiri mamitsu hori orain ari dira herriz herri aurkezten eta merezi du arretaz irakurtzea. Izan ere, gure etorkizuneko ildo posible batzuk handik ez oso urrun ibiliko direlako, nire ustez. 🍷